

INFORMACINIO RAŠTINGUMO FENOMENAS UNIVERSITETINĖJE APLINKOJE: DĚSTYTOJŲ IR BIBLIOTEKININKŲ POŹIŪRIS

Vilhelmina Vaičiūnienė

Mykolo Romerio universiteto Humanitarinio instituto

Užsienio kalbų katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 271 4613

Elektroninis paštas vvaiciun@mruni.eu

Pateikta 2011 m. birželio 12 d., parengta spausdinti 2011 m. spalio 5 d.

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama universiteto dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo samprata, kuri yra svarbi siekiant ugdyti ir tobulinti studentų informacinio raštingumo gebėjimus. Pasielkiant lyginamąją analizę, pateikiami šio fenomeno sampratos skirtumai, vyraujantys tarp dėstytojų ir bibliotekininkų pagal mokslų sritį ir išsilavinimą. Empirinio tyrimo duomenys, palyginti su užsienio šalyse atliktais tyrimais informacinio raštingumo srityje, atskleidė tam tikrus požiūrių į informacinio raštingumo panašumus ir skirtumus.

Reikšminiai žodžiai: informacinio raštingumo fenomenas ir samprata, universiteto dėstytojų ir bibliotekininkų požiūris, universitetinės studijos.

Įvadas

Spartus informacijos plitimas, greitas įgyjamų žinių nuvertėjimas ir naujų poreikių verčia peržiūrėti mokymo turinį. Informacinio raštingumo integravimas į mokymo turinį yra akcentuojamas kaip vienas iš būdų modernizuoti studijas. Faktorai, lemiantys informacinio raštingumo svarbą ir neišvengiamą būtinybę aukštajame moksle, yra šie: informacijos perkrova; pakitusi edukacinė paradigma; mokymasis visą gyvenimą; rengimas/sis žinių amžiui. Studijų kokybė, mokymo ir mokymosi proceso efektyvumas neretai priklauso nuo dėstytojų ir akademinio personalo profesinio bei visapusiško pasirengimo ir požiūrio į atliekamą darbą. Dėstytojų ir bibliotekų darbuotojų informacinio raštingumo samprata didele dalimi lemia jų požiūrį į technologijas ir pasirengimą pateikti naujausią informaciją, kurią studentai transformuoja į įprasminas žinias. Taigi, neretai nuo dėstytojų nuostatų priklauso daugelis svarbių dėstymo ir žinių pateikimo aspektų. Studentams, kurie mokosi ne dieninėse studijose, informacijos išteklių dažnai pasiekiami, panaudojant įvairius informacinius tinklus ir kanalus, o paplitusios naujos mokymosi technologijos leidžia mokytis ir mokytis, studentui ir dėstytojui būnant skirtingose vietose tuo pačiu metu, kinta mokymo/si pobūdis, perkeliant atsakomybę nuo dėstytojo studentui (Amerikos bibliotekų asociacija; B. Johnston, S. Webber; V. Vaičiūnienė). Labai svarbu kurti modernią akademinę erdvę, kurioje dėstytojai ir bibliotekininkai yra imlūs naujovėms, aktyviai keičiasi žiniomis, bendradarbiauja. Šiame kontekste išryškėja informacinio raštingumo aktualumas, jo samprata formuoja mokymosi aplinką ir daro tiesioginį poveikį studentų požiūriui į informaciją, jos transformavimą į žinias. Tai suponuoja poreikį suprasti, kaip dėstytojai ir kiti akademiniai darbuotojai vertina informacinį raštingumą.

Mokslinio diskurso požiūriu informacinis raštingumas yra traktuojamas kaip: a) informacijos valdymo procesas; b) informacinių gebėjimų visuma, būtina informacijos paieškos ir valdymo eigoje; c) informacijos pasaulio fenomenas. M. Eisenberg ir kt.¹ akcentavo keturis informacinio raštingumo tyrimų aspektus: 1. Informacinio raštingumo kilmė ir mastas; 2. Informacinio raštingumo vertė; 3. Efektyvūs metodai, taikomi informacinio raštingumo mokyme; 4. Informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo poveikis. Šiais aspektais informacinis raštingumas tyrinėtas daugelio JAV, Didžiosios Britanijos, Australijos tyrėjų. Kai kurie autoriai (C. Bruce², A. Bundy³, Ph. Candy⁴, B. Johnston,

-
- 1 Eisenberg, M. B.; Lowe, C. A.; Spitzer, K. L. *Information Literacy: Essential Skills for the Information Age*. Second ed. USA: Libraries Unlimited, 2004.
  - 2 Bruce, C. S. *The Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide: Auslib Press, 1997; Bruce, C. S. *Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper [interaktyvus]*. Prague, 2002. *White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic* [žiūrėta 2010-05-04]. <<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf>>.
  - 3 Bundy, A. Zeitgeist: information literacy and educational change [interaktyvus]. *Paper presented at the 4th Frankfurt Scientific Symposium Germany 4. October 2004* [žiūrėta 2010-02-02]. <<http://www.library.unisa.edu.au/about/papers/default.asp#ab>>.
  - 4 Candy, Ph. C. *Lifelong learning and Information Literacy* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2011-05-10]. <<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/>>; Candy, Ph. C. *Linking Thinking: Self-directed learning in the Digital Age* [interaktyvus]. DEST Research Fellowship Scheme, 2004 [žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.dest.gov.au/research/publications/linking_thinking/report.pdf>.

S. Webber⁵) nagrinėjo informacinio raštingumo sampratą, kiti (B. Johnston ir S. Webber) tyrė informacinio raštingumo integravimo į studijų procesą universitete poreikį ir galimybes, siūlydami įtraukti informacinį raštingumą kaip akademinį dalyką į universitetinių studijų mokymo turinį⁶.

Atsižvelgiant į strateginius švietimo srities dokumentus⁷, apibrėžiančius informacijos visuomenės siekius bei žinių visuomenės prioritetus bei pagrindines kompetencijas⁸ mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje informacinio raštingumo tyrimai įgyja prioritetinę padėtį. Multidiscipliniškas informacinio raštingumo pobūdis domina įvairių mokslo sričių tyrėjus – informatikos mokslų, bibliotekų, edukologijos, sociologijos. Informacinio raštingumo sampratos tyrimus kitose šalyse atliko B. Johnstonas ir S. Webberis⁹ (2000–2005), C. Bruce¹⁰ (1996–1997) ir kt. ir atskleidė jos svarbą universitetinių studijų kokybei bei universiteto informacinės kultūros formavimui. Lietuvoje informacinio raštingumo problematika mažai tyrinėta. Šiuolaikiniai Lietuvos tyrėjai (A. Glosienė¹¹, E. Janiūnienė¹²) analizavo bibliotekoje ugdomą informacijos vartotojų kultūrą; P. Jucevičienė, G. Tautkevičienė¹³; G. Tautkevičienė¹⁴ – bibliotekininkų ir dėstytojų informacinę kompetenciją bei jos poveikį mokymosi aplinkai; E. Janiūnienė¹⁵ – informacijos paieškos procesus. Tačiau išsamesnių informacinio raštingumo sampratos tyrimų Lietuvoje nėra atlikta.

Tyrimo, kurio rezultatai pristatomi šiame straipsnyje, *objektas* – Lietuvos universitetų dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo samprata.

-
- 5 Johnston, B.; Webber, S. Information Literacy in Higher Education: a review and case study. *Studies in Higher Education*. Routledge, 2003, 28(3): 335–352.
  - 6 Johnston, B.; Webber, S. Towards the Information Literate Graduate: Rethinking the Undergraduate Curriculum in Business Studies. Appleton, et al. (eds.). *Lifelong Learning Conference: selected papers*. Yeppon, Queensland, Australia, 2000, p. 194–202; Johnston, B.; Webber, S., *ibid*; Johnston, B.; Webber, S. The Role of LIS Faculty in the Information Literate University: Taking over the Academy? *New Library World*. 2004, 105(1/2): 12–20.
  - 7 Memorandum on Lifelong Learning [interaktyvus]. Brussels, 2000 [žiūrėta 2010-10-20]. <<http://www.europa.eu.int>>; *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2001.
  - 8 European Commission. Directorate-General for Education and Culture. *The key competencies in a knowledge-based economy: a first step towards selection, definition and description*. Concept document of the Commission expert group on 'Key competencies'. Brussels, 2002.
  - 9 Johnston, B.; Webber, S., *op.cit.*
  - 10 Bruce, C. S. *The Seven Faces of Information Literacy*, *supra* note 2.
  - 11 Glosienė, A. Komunikacijos ir informatikos mokslai. *Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros problemos*. Viliūnas, G. (sud.). Vilnius: LII leidykla, 2004, p. 159–175.
  - 12 Janiūnienė, E. Biblioteka – žinių vadybos institutas. *Informacijos mokslai*. 2001, 17: 19–27.
  - 13 Jucevičienė, P.; Tautkevičienė, G. Triangle of competences as one of the basic characteristics of the university library learning environment [interaktyvus]. *European conference on Educational Research, 11-14 September, 2002, Lisbon*, p. 1–9 [žiūrėta 2011-01-10]. <Education-line: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00003737.htm>>.
  - 14 Tautkevičienė, G. *Factors Influencing the Emergence of Students' Individual Learning Environments in the University Library Educational Environment*. Daktaro disertacija. Rankraštis. Kaunas: KTU, 2005.
  - 15 Janiūnienė, E., *supra* note 11; Janiūnienė, E. Informacijos ieška kaip žinių vadyba. *Informacijos mokslai*. 2004, 28: 80–86.

Tyrimo tikslas – nustatyti universiteto dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratą ir jos įtaką mokymo/si proceso kokybei universitete.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti universiteto dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratos skirtumus.
2. Apibrėžti universiteto dėstytojų požiūrį į informacinį raštingumą pagal atstovaujamą mokslų sritį ir išsilavinimą.
3. Palyginti Lietuvos ir kitų pasaulio šalių universiteto dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratos panašumus ir skirtumus.

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro:

- *konstruktyvizmas* kaip epistemologinė žinių įgijimo pažiūra¹⁶, konstruktyvizmo teorinės nuostatos ir jo metodologija¹⁷, kadangi informacinis raštingumas yra suprantamas kaip veiksminga žiniakūros priemonė, todėl nagrinėtinas remiantis konstruktyvizmo nuostatomis.
- *socialinio konstruktyvizmo* teorija, akcentuojanti mokymąsi kaip socialinį procesą¹⁸ ir traktuojanti žinių kūrimą kaip socialinę žmonių sankirtą bei sąveiką¹⁹. Efektyvus dalijimasis žiniomis ir tikslinga informacijos sklaida – sudėtinė informacinio raštingumo sampratos dalis – yra socialinis procesas, įtraukiantis žmonių grupes ar besimokančiųjų bendrijas²⁰ (B. Johnston, S. Webber²¹; C. Bruce²²).

1. Tyrimo organizavimas

Ekspertinis tyrimas, kurio metu apklausti 123 dėstytojai (D) ir 68 bibliotekininkai (B) iš devynių Lietuvos universitetų, vykdytas 2005–2006 m. Ekspertinę imtį sudaro asmenys, galintys pasakyti kompetentingus teiginius apie tiriamąjį objektą, jo požymius ar funkcionavimą²³. Nors ekspertinės imties rezultatų neįmanoma apibendrinti visai populiacijai²⁴, buvo siekta apklausti dėstytojus, atstovaujančius skirtingoms mokslų sritims,

16 Paget, J. *Rečj i myšlenije rebionka*. Moskva: Pedagogika Press, 1994.

17 Applefield, J. M.; Huber, R.; Moallem, M. Constructivism in Theory and Practice: Toward a Better Understanding. *High School Journal*. 2000, 84(2): 35–53.

18 Vygotsky, L. S. Mintis ir žodis. Mąstymas ir kalba VII skyrius. Garbačiauskienė, M. (sud.). *Psichologai apie žmogaus raidą*. Kaunas: Šviesa, 1999, p. 577–599.

19 Colliver, J. A. Constructivism: The View of Knowledge That Ended Philosophy or a Theory of Learning and Instruction? *Teaching and Learning in Medicine*. 2002, 14(1): 49–51.

20 American Library Association. A Progress Report on Information Literacy: An Update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy [interaktyvus]. Final Report. 1998 [žiūrėta 2011-05-25]. <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm>>; Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2001 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-22]. <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm>>

21 Johnston, B.; Webber, S. Towards the Information Literate Graduate: Rethinking the Undergraduate Curriculum in Business Studies, *supra* note 6.

22 Bruce, C. S., *supra* note 2.

23 Bitinas, B. *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta, 2006.

24 Čekanavičius, V.; Murauskas, G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2002.

ir tokiu būdu plačiau ir visapusiškiau ištirti tyrimo metu suformuluotą problemą, išanalizuoti aukštųjų mokyklų dėstytojų ir bibliotekų darbuotojų informacinio raštingumo sampratos ir IKT taikymo studijų procese tendencijas.

Universitetai parinkti geografiniu principu pagal Lietuvos regionus: rytų – Vilniuje esantys, vakarų – Klaipėdos universitetas, vidurio Lietuvos – Kauno universitetai bei šiaurės – Šiaulių universitetas. Tyrime dalyvavo devynių Lietuvos aukštųjų mokyklų dėstytojai (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilniaus pedagoginis universitetas, Klaipėdos universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Vilniaus universitetas, Lietuvos veterinarijos akademija, Lietuvos žemės ūkio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Šiaulių universitetas) ir septynių universitetų bibliotekininkai (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilniaus pedagoginis universitetas, Klaipėdos universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Lietuvos žemės ūkio universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Šiaulių universitetas). Universitetai užkoduoti raidėmis, nes šio tyrimo tikslas buvo nustatyti dėstytojų ir bibliotekininkų požiūrį ir nuostatas informacinio raštingumo klausimu, neskaidant jų pagal mokyklas. Ekspertinio tyrimo imtį sudarė 19 fakultetų, keturių institutų ir tarptautinio verslo mokyklos darbuotojai. Šie dėstytojai dirba 24 katedrose ir dėsto 34 studijų dalykus.

1 lentelė. Dėstytojų pasiskirstymas pagal mokslų sritis

Mokslų sritis	Dažnis (N)	Procentinis dažnis %	Kaupiamasis procentinis dažnis %
Humanitariniai mokslai	21	17,1	17,1
Socialiniai mokslai	70	56,9	74,0
Fiziniai mokslai	24	19,5	93,5
Biomedicinos mokslai	7	5,7	99,2
Technologijos mokslai	1	0,8	100
Iš viso	123	100	

Tyrime dalyvavo visų mokslų kryptių, patvirtintų 1998 m. sausio 9 d.²⁵, atstovai: didžiausią imties dalį sudarė socialinių mokslų dėstytojai – jie atstovavo dvylikai fakultetų (70), humanitarinių mokslų – penkiems fakultetams (21), fizinių mokslų – dviem fakultetams (24), biomedicinos mokslų – trimis fakultetams (7) ir technologijos mokslų – vienam fakultetui (1) (1 lentelė).

25 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokslo sričių, kryptių ir šakų klasifikacijos“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 6-126.

2 lentelė. Dėstytojų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją

Kvalifikacinė kategorija	Dažnis	Procentinis dažnis	Kaupiamasis procentinis dažnis
Asistentas	32	26,0	26,0
Lektorius	40	32,5	58,5
Docentas	44	35,8	94,3
Profesorius	7	3,7	100,0
<i>Iš viso</i>	123	100,0	

Asmenys, dalyvavę šiame tyrime, – universitetų dėstytojai, turintys skirtingą akademinio darbo patirtį ir skirtingą pedagoginio darbo trukmę. Tyrimo dalyviai atitinka šias kvalifikacines kategorijas: lektoriai – 31,1 proc. (40), asistentai – 26,0 proc. (32), docentai – 32,5 proc. (44), profesoriai – 5,7 proc. (7) (2 lentelė).

3 lentelė. Dėstytojų pasiskirstymas pagal pedagoginio darbo stažą

Stažas	Dažnis N	Procentinis dažnis %
1–5 metai	44	36,6
6–10 metų	29	23,4
11–20 metų	22	17,0
21 ir daugiau metų	24	18,2
Nenurodė	4	4,8
<i>Iš viso</i>	123	100

Pagal darbo stažą apklausoje dalyvavę respondentai pasiskirstė taip: didžiausią respondentų dalį sudarė nuo 1–5 metų darbo stažą turintys dėstytojai – 36,6 proc. (44); 6–10 metų stažą turintys – 23,4 proc. (29); 11–20 metų turinčių darbo stažą buvo 17,0 proc. (22); ir 21 ir daugiau – 18,2 proc. (24). Galima teigti, jog daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių dėstytojų (58,6 proc.) turi didelę pedagoginio darbo patirtį (3 lentelė).

1.1. Tyrimo metodai

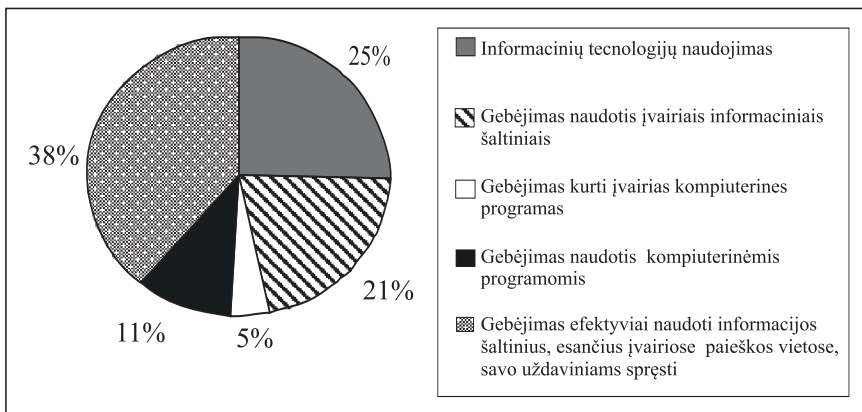
Ekspertų metodas taikytas siekiant visapusiškai išanalizuoti nagrinėjamą mokslinę problemą (informacinio raštingumo integravimo į studijų procesą poreikį). Kadangi dėstytojai atstovavo visoms mokslo kryptims, turi didelę darbo patirtį, daugiau nei trečdalis jų (38,2 proc.) turi mokslinį vardą, manyta, kad jie yra kompetentingi ir gerai išmano mokymo/si procesus universitete.

Anonime anketa, kaip apklausos instrumentu, siekta nustatyti dėstytojų ir bibliotekos darbuotojų požiūrį į informacinį raštingumą ir jo sampratą, išryškinti požiūrių skirtumus, nes būtent šie asmenys universitete gali tiesiogiai paveikti studentų informacinių gebėjimų ir žinių lygį. Anketos Cronbach alpha koeficientas – ,8092 patvirtino

gautų duomenų validumą. Ekspertinės apklausos duomenims apdoroti naudota SPSS 12 versija (Chi² kriterijus, procentiniai dažniai, aprašomosios statistikos metodai).

2. Dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratos skirtumai

Informacinio raštingumo sampratos tyrimas atskleidė respondentų nuomonių įvairovę. Didžioji ekspertinės grupės dauguma (dėstytojai (D) – 93,5 proc.; bibliotekininkai (B) – 98,5 proc.) patvirtino žinantys sąvoką *informacinis raštingumas*. 4,9 proc. dėstytojų išreiškė abejonę ir 1,6 proc. tyrimo dalyvių negirdėjo šios sąvokos.

1 pav. Dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo samprata

Dėstytojų ir bibliotekininkų atsakymuose išryškėjo penkios informacinio raštingumo sampratos kategorijos: 1) informacinių technologijų naudojimas (25 proc.); 2) gebėjimai naudotis įvairiais informacijos šaltiniais (21 proc.); 3) gebėjimai kurti įvairias kompiuterines programas (5 proc.); 4) gebėjimas naudotis kompiuterinėmis programomis (11 proc.); 5) gebėjimai efektyviai naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose savo uždaviniams spręsti (38 proc.). Paskutinė sampratos kategorija „*gebėjimai efektyviai naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose, savo uždaviniams spręsti*“ yra vyraujanti tarp ekspertinės tyrimo grupės dalyvių (1 pav.).

Palyginus dėstytojų ir bibliotekos darbuotojų atsakymus, pastebėti informacinio raštingumo sampratos skirtumai (4 lentelė).

4 lentelė. Dėstytojų ir bibliotekos darbuotojų informacinio raštingumo sampratos skirtumai

Informacinio raštingumo sampratos kategorijos	Dėstytojai	Bibliotekininkai	Chi ²
Gebėjimai naudotis informacinėmis technologijomis	41,5	30,9	0,149
Gebėjimai naudotis įvairiais informaciniais šaltiniais	26,0	41,2	0,031
Gebėjimai naudotis įvairiomis kompiuterinėmis programomis	19,5	8,8	0,050

Atsakymų įvairovė rodo, kad informacinio raštingumo samprata yra gana plati ir didžioji dalis dėstytojų ir bibliotekininkų neturi aiškios ir vienareikšmės sampratos. Nemaža dalis dėstytojų linkę informacinį raštingumą tapatinti su informacinių technologijų taikymu (D – 41,5 proc.; B – 30,9 proc.). Tačiau statistiškai reikšmingas atsakymų skirtumas pastebėtas apibūdinant informacinį raštingumą kaip *gebėjimus naudotis informacijos šaltiniais*. Taip informacinį raštingumą suvokia gerokai daugiau bibliotekininkų (B – 41,2 proc.; D – 26,0 proc.); gautas $Chi^2 = 0,031$. Taip pat statistiškai reikšmingas rezultatas gautas kategorijoje „Informacinis raštingumas“ – *gebėjimai naudotis kompiuterinėmis programomis*. Tokią sampratą turinčių dėstytojų buvo perpus daugiau nei bibliotekoje dirbančių asmenų (D – 19,5 proc.; B – 8,8 proc.); $Chi^2 = 0,050$. Mažiausias respondentų skaičius informacinį raštingumą supranta kaip *gebėjimus kurti įvairias kompiuterines programas* (D – 7,3 proc., B – 5,9 proc.). Taigi, panašus abiejų ekspertų apklausos grupių dalyvių skaičius (D – 56,9 proc.; B – 58,8 proc.) informacinio raštingumo metaforą suvokia kaip *gebėjimus naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose* (4 lentelė). Ši samprata yra artimiausia informacinio raštingumo apibrėžimui, kurį pateikė Amerikos bibliotekų asociacija: „*Siekdamas būti raštingu informacijos srityje, asmuo turi sugebėti pripažinti informacijos poreikį ir turėti gebėjimų informaciją nustatyti, įvertinti ir efektyviai ją panaudoti.*“²⁶ Šis apibrėžimas išryškina labai svarbius informacinio raštingumo gebėjimus – reikalingos informacijos vietos nustatymas, jos įvertinimas bei efektyvus naudojimas – būtinus siekiant mokymosi sėkmės.

3. Universiteto dėstytojų informacinio raštingumo samprata pagal mokslų sritį ir išsilavinimą

Informacinio raštingumo samprata buvo analizuota lyginant dėstytojų atsakymus pagal mokslų sritį ir išsilavinimą. Ekspertų atsakymų lyginamoji analizė pagal mokslų sritį rodo požiūrių įvairovę.

Daugiausia biomedicinos (65,7 proc.) mokslų atstovų ir maždaug vienodas skaičius socialinių ir fizinių mokslų dėstytojų informacinį raštingumą suvokia kaip *gebėjimus naudotis informacinėmis technologijomis*. Taigi, šių mokslų atstovų informacinio raštingumo samprata yra siejama su informacinėmis komunikacijos technologijomis. Tuo tarpu humanitarinių mokslų atstovų (47,6 proc.) požiūris yra panašus į bibliotekininkų, kurie teigia, kad informacinis raštingumas yra *gebėjimai naudotis įvairiais informacijos šaltiniais*. Tik nedidelis respondentų skaičius informacinį raštingumą apibūdina kaip *gebėjimus kurti kompiuterines programas* (7,3 proc.), iš jų taip šią sąvoką supranta 9,5 proc. humanitarinių mokslų atstovai ir 10,0 proc. socialinių mokslų dėstytojų.

5 lentelė. Dėstytojų informacinio raštingumo samprata pagal mokslų sritis

Informacinis raštingumas suvokiamas kaip gebėjimai efektyviai naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose, savo uždaviniams spręsti	Mokslų sritis						Iš viso
		Humani- tarinių	Socia- linių	Fizinių	Biome- dicinos	Techno- logijų	
Dažnis	28,6	65,7	54,2	57,1	100	56,9	
%	6	46	13	4	1	70	

Visų mokslo sričių dalyvių dauguma (išskyrus humanitarinių mokslų) pasirinko informacinio raštingumo sampratą kaip *gebėjimai efektyviai naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose savo uždaviniams spręsti*: 57,1 proc. biomedicinos mokslų, 65,7 proc. socialinių mokslų, 54,2 proc. fizinių mokslų, 100 proc. technologijos mokslų atstovų (šiai mokslų sričiai atstovavo tik vienas respondentas). Tačiau akivaizdu, kad vos daugiau nei ketvirtadalis humanitarinių mokslų srities atstovų (28,6 proc.) taip supranta informacinį raštingumą. Kaip minėta, ši samprata yra artimiausia informacinio raštingumo apibrėžimui. Lyginant ekspertų išreikštą nuomonę pagal mokslų sritis šioje kategorijoje gautas $\chi^2 = 0,042$ žymi skirtingų mokslo sričių atstovų informacinio raštingumo sampratos skirtumų statistinį reikšmingumą (5 lentelė). Galima teigti, kad dėstytojų informacinio raštingumo sampratai formuoti didelės įtakos turi jų mokslinių interesų ir pedagoginio darbo sritys.

Dėstytojų atsakymai buvo palyginti pagal jų išsilavinimą. Didžiausia tyrimo dalyvių dauguma (56,9 proc.) šią sąvoką supranta kaip *gebėjimus efektyviai naudoti in-*

formacijos šaltiniais, esančiais įvairiose informacijos paieškos vietose, savo iškeltiems uždaviniams spręsti. Tačiau tai sudaro vos daugiau nei pusę visų tyrimo dalyvių atsakymų. Tokią sampratą turi 63,6 proc. docentų ir 62,5 proc. asistentų, šių grupių daugiausia atstovų pasirinko šią sampratos kategoriją. Tarp kitų sampratos kategorijų *gebėjimai naudotis informacinėmis technologijomis* taip pat buvo gana dažna: 34,4 proc. asistentų, 45,0 proc. lektorių, 43,2 proc. docentų ir 42,9 proc. profesorių. Ketvirtadalis docentų ir lektorių (25 proc.), trečdalis asistentų (31,3 proc.) ir 14,3 proc. tyrime dalyvavusių profesorių pasirinko kategoriją *gebėjimai naudotis įvairiais informacijos šaltiniais*. Maža dalyvių dalis pasirinko kitas sampratos kategorijas. Skirtingą mokslinį laipsnį turinčių aukštojo mokslo pedagogų sampratos skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi.

4. Lietuvos ir pasaulio universitetų dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratos panašumai ir skirtumai

Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė tam tikrus Lietuvos ir pasaulio dėstytojų ir bibliotekininkų požiūrio į informacinio raštingumo sampratą panašumus.

Australų tyrėja Bruce²⁷, taikydama fenomenografinį tyrimo metodą, tyrinėjo Australijos universitetų dėstytojų informacinio raštingumo sampratą. Ši mokslininkė akcentuoja sąryšinį informacinio raštingumo modelį, kurį priešino biheavioristinei informacinio raštingumo sampratai. Tyrimo metu aptiktos septynios informacinio raštingumo sampratos koncepcijos (*informacinės technologijos koncepcija, informacijos šaltinių koncepcija, informacijos koncepcija, informacijos kontrolės koncepcija, žinių konstravimo koncepcija, žinių plėtros koncepcija, išminties koncepcija*), jas autorė skirsto į tris kategorijas: A. Informacinių technologijų ir informacijos šaltinių koncepcijos; B. Informacijos proceso ir informacijos kontrolės koncepcijos; C. Žinių konstravimo, žinių plėtros ir išminties koncepcijos. Trečiosios kategorijos koncepcijos (C) atspindi konstruktyvistinį požiūrį į mokymąsi, dominuojantį šiuolaikinių universitetinių studijų kontekste. Autorė pastebi grėsmę, kurią kelia informacinių technologijų sampratos dominavimas, galintis užgožti kitas informacinio raštingumo sampratas, rengiant informacinio raštingumo mokymą, taip pat aktualią Lietuvos kontekstui. Kaip parodė straipsnyje aptariami empirinio tyrimo rezultatai, technologinis informacinio raštingumo aspektas dominuoja gana nemažos dalies apklausoje dalyvavusių Lietuvos dėstytojų sampratoje.

Britų mokslininkai B. Johnstonas ir S. Webberis²⁸, tyrę informacinio raštingumo sampratą ir požiūrių skirtumus akademinėje bendruomenėje, siekė nustatyti, ar informacinio raštingumo samprata atitinka dėstytojų taikomą praktiką. Šie autoriai išskyrė šešias informacinio raštingumo dimensijas, pagal kurias informacinis raštingumas yra suprantamas kaip: 1. Greita informacijos paieška; 2. Efektyvus IT naudojimas; 3. Informacinių gebėjimų įgijimas ir taikymas užduotims atlikti; 4. Šiuolaikinis raštingumas būtinas realaus gyvenimo problemoms spręsti; 5. Tapsmas kritiškais mąstyto-

27 Bruce, C. S., *supra* note 2.

28 Johnston, B.; Webber, S., *supra* note 5, 6.

jais; 6. Tapsmas pasitikinčiais, savarankiškais praktikais. Palyginus Lietuvos dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratos kategorijas su britų tyrimuose išvardytomis dimensijų variacijomis buvo aptikta požiūrių panašumų. Akivaizdu, kad dvi kategorijos „*Informacinių technologijų naudojimas*“ ir „*Informacinių gebėjimų taikymas uždaviniams spręsti*“ buvo išskirtos tiek lietuvių, tiek britų dėstytojų atsakymuose.

41,5 proc. apklaustų lietuvių dėstytojų informacinį raštingumą supranta kaip gebėjimą naudotis informacinėmis technologijomis, tačiau kaip minėta, būtent tokia informacinio raštingumo samprata riboja mokymąsi, kurio metu labiausiai akcentuojamas technologinis informacinio raštingumo aspektas, nepaisant kitų informacinio raštingumo aspektų – informacijos patikimumo, tikslumo, analizės, etiško ir teisėto jos naudojimo svarbos.

Informacinio raštingumo integravimas į mokymo turinį yra akcentuojamas kaip vienas iš būdų modernizuoti studijas, todėl geras dėstytojų ir bibliotekininkų technologijų išmanymas, pasirengimas dirbti su naujausia, internetiniuose šaltiniuose aptinkama ir pedagogiškai neapdorota informacija mokymo ir mokymosi tikslais yra būtina studijų modernizavimo bei studijų kokybės sąlyga.

Išvados

Apibendrinant šio tyrimo rezultatus nustatyta:

Didžioji respondentų dauguma pripažįsta žiną sąvoką *informacinis raštingumas*. Dėstytojai ir bibliotekininkai šio fenomeno sampratą grindžia savo patirtimi ir turimomis žiniomis. Tyrimas išryškino kelias sampratas: a) gebėjimai naudotis informacinėmis technologijomis; b) gebėjimai kurti kompiuterines programas; c) gebėjimai naudotis kompiuterinėmis programomis; d) gebėjimai naudotis informacijos šaltiniais; g) gebėjimai efektyviai naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose, savo išskeltiems uždaviniams spręsti. Paskutinė samprata, artimiausia mokslininkų pateikiamam informacinio raštingumo apibrėžimui, dominuoja dėstytojų ir bibliotekininkų požiūryje, tačiau šią sampratą pateikia šiek tiek daugiau nei pusė visų apklaustos dalyvių.

Atlikus lyginamąją dėstytojų ir bibliotekininkų informacinio raštingumo sampratos analizę nustatyta, kad gerokai daugiau bibliotekininkų informacinį raštingumą suvokia kaip gebėjimus naudotis įvairiais informaciniais šaltiniais ir perpus daugiau dėstytojų šį fenomeną supranta kaip gebėjimą naudotis kompiuterinėmis programomis.

Informacinio raštingumo sampratos palyginimas pagal mokslų sritį atskleidė, kad dėstytojų informacinio raštingumo sampratos formavimui didelės įtakos turi jų mokslinių interesų ir pedagoginio darbo sritys: daugiau nei pusė visų mokslo sričių, išskyrus humanitarinių mokslų, tyrimo dalyvių informacinį raštingumą supranta kaip *gebėjimus efektyviai naudoti informacijos šaltinius, esančius įvairiose informacijos paieškos vietose, savo uždaviniams spręsti*; didelė dalis humanitarinių mokslų srities atstovų – kaip *gebėjimus naudotis įvairiais informacijos šaltiniais*; biomedicinos mokslų – kaip *gebė-*

jimus naudotis informacinėmis technologijomis. Sampratos palyginimas pagal išsilavinimą statistiškai nebuvo reikšmingas.

Palyginus šio tyrimo rezultatus su B. Johstono, S. Webberio tyrimuose gautais informacinio raštingumo apibūdinimais, nustatyta, kad dvi kategorijos „*Informacinės technologijos naudojimas*“ ir „*Informacinių gebėjimų taikymas uždaviniams spręsti*“ buvo išskirtos lietuvių ir britų dėstytojų atsakymuose. Pastebėta, kad informacinių technologijų samprata gali užgožti kitų informacinio raštingumo koncepcijų taikymą rengiant informacinio raštingumo mokymą ir nepaisyti kitų informacinio raštingumo aspektų – informacijos patikimumo, tikslumo, analizės, etiško ir teisėto informacijos naudojimo ir jos citavimo svarbos.

Rekomenduotina skatinti dėstytojų ir bibliotekininkų siekį tobulinti technologinius įgūdžius ir žinias bei rengti dėstomojo dalyko užduotis, reikalaujančias studentų informacinio raštingumo ir technologijų įgūdžių. Tokioms užduotims rengti yra būtinos informacinės bei technologinės dėstytojų kompetencijos, kurias visi universitetai turėtų skatinti organizuodami kvalifikacinius kursus ir informacinio raštingumo gebėjimų taikymo ir jo sklaidos universitete patirties pasidalijimo seminarus.

Literatūra

- American Library Association. *A Progress Report on Information Literacy: An Update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: Final Report* [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2011-05-25]. <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/progressreport.cfm>>.
- American Library Association. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2011-04-22]. <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm>>.
- Applefield, J. M.; Huber, R.; Moallem, M. Constructivism in Theory and Practice: Toward a Better Understanding. *High School Journal*. 2000, 84(2): 35–53.
- Bitinas, B. *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta, 2006.
- Bruce, C. S. Information literacy as a catalyst for educational change: a background paper [interaktyvus]. *White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic*. 2002. [žiūrėta 2010-05-04]. <<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf>>.
- Bruce, C. S. *The Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide: Auslib Press, 1997.
- Bundy, A. Zeitgeist: information literacy and educational change [interaktyvus]. *Paper presented at the 4th Frankfurt Scientific Symposium Germany*, 4 October 2004 [žiūrėta 2010-02-02]. <<http://www.library.unisa.edu.au/about/papers/default.asp#ab>>.
- Candy, Ph. C. Information Literacy and Lifelong Learning [interaktyvus]. *White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of*

- Experts, Prague, The Czech Republic*. 2002 [žiūrėta 2011-05-10]. <<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/candy-paper.html>>.
- Candy, Ph. C. *Linking Thinking: Self-directed learning in the Digital Age* [interaktyvus]. DEST Research Fellowship Scheme, 2004 [žiūrėta 2011-06-10]. <<http://www.dest.gov.au/NR/rdonlyres/5CBAC2EE-D568-4829-8332-0739057BBE1B/2205/report.pdf>>.
- Čekanavičius, V.; Murauskas, G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2002.
- Colliver, J. A. Constructivism: The View of Knowledge That Ended Philosophy or a Theory of Learning and Instruction? *Teaching and Learning in Medicine*. 2002, 14(1): 49–51.
- Eisenberg, M. B.; Lowe, C. A.; Spitzer, K. L. *Information Literacy: Essential Skills for the Information Age*. Second ed. USA: Libraries Unlimited, 2004.
- European Commission. Directorate-General for Education and Culture: *The key competencies in a knowledge-based economy: a first step towards selection, definition and description*. A proposal by the working group on key competencies, set up by the European Commission in the framework of the 'Objectives Report'. Concept document of the Commission expert group on 'Key competencies', 2002.
- Glosienė, A. Komunikacijos ir informatikos mokslai. *Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros problemos*. Viliūnas, G. (sud.). Vilnius: LII leidykla, 2004.
- Janiūnienė, E. Biblioteka – žinių vadybos institutas. *Informacijos mokslai*. Vilnius: VU, 2001, 17: 19–27.
- Janiūnienė, E. Informacijos paieška kaip žinių vadyba. *Informacijos mokslai*. 2004, 28: 80–86.
- Johnston, B.; Webber, S. Information Literacy in Higher Education: a review and case study. *Studies in Higher Education*. 2003, 28(3): 335–352.
- Johnston, B.; Webber, S. The Role of LIS Faculty in the Information Literate University: Taking over the Academy? *New Library World*. 2004, 105(1/2): 12–20.
- Johnston, B.; Webber, S. Towards the Information Literate Graduate: Rethinking the Undergraduate Curriculum in Business Studies. Appleton, et al. (ed.). *Lifelong Learning Conference: selected papers*. Yeppon, Queensland, Australia, 2000.
- Jucevičienė, P.; Tautkevičienė, G. Triangle of competences as one of the basic characteristics of the university library learning environment [interaktyvus]. *European conference on Educational Research, 11-14 September, 2002, Lisbon* [žiūrėta 2011-01-10]. <Education-line: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00003737.htm>>.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokslo sričių, krypčių ir šakų klasifikacijos“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 6-126.
- Memorandum on Lifelong Learning [interaktyvus]. Brussels, 2000 [žiūrėta 2010-10-20]. <<http://www.europa.eu.int>>.
- Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2001.
- Paget, J. *Rečj i myšlenije rebionka*. Moskva: Pedagogika Press, 1994.
- Tautkevičienė, G. *Factors Influencing the Emergence of Students' Individual Learning Environments in the University Library Educational Environment*. Daktaro disertacija, rankraštis. Kaunas: KTU, 2005.
- Vaičiūnienė, V. Information Literacy in Higher Education: Problems and Solutions. *Active Learning in Higher Education: Proceedings of ALHE Intensive Programme 2005*. Latvia. Bluma, D.; Kiefer, S. (eds.). Linz: Institute of Comparative Education, 2006.
- Vygotsky, L. S. Mintis ir žodis. Mąstymas ir kalba. VII skyrius. Garbačiauskienė, M. (sud.). *Psichologai apie žmogaus raidą*. Kaunas: Šviesa, 1999.

INFORMATION LITERACY PHENOMENON IN UNIVERSITY LEARNING ENVIRONMENT: ATTITUDES OF TEACHERS AND LIBRARIANS

Vilhelmina Vaičiūnienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The paper presents the results of empirical research into information literacy conception as understood by Lithuanian university teachers and librarians. Due to rapid development of IT, information overload, and obsolescence of information university academic space is experiencing big transformations. Therefore, information literacy is one of the topical issues that call for discussion and research. The aim of the conducted research was to identify university teachers and librarians' understanding of information literacy phenomenon and its impact on the quality of university studies. The survey participants (123 university teachers and 68 librarians) represented nine Lithuanian universities located in different regions of Lithuania. To achieve the aim of the study the expert method was explored which revealed that the survey participants possess several conceptions of information literacy (often closely related to their specific functions at work): "skills to use IT"; "skills to create computer programmes"; "skills to utilise computer programmes"; "skills to use information resources"; "skills to use information resources effectively that are in various information locations to solve personal tasks". The last conception prevails among the study participants. Comparative analysis between the university teachers and librarians indicated that more librarians understand information literacy as "skills to use various information resources" and twice as many teachers as "skills to use computer programmes." Two categories "skills to use IT" and "skills to use information resources to solve personal tasks and problems" predominate in both British researchers' study (Johnston and Webber, 2003, 2004) and this study. With view to modernization of university education and changes in educational paradigm the insight into university teachers and librarians' internalization of information literacy and attitudes towards its value in the university becomes vitally important. The academic staff's understanding of the phenomenon has an immediate impact on students' information literacy knowledge and skills development, formation of information culture and their application in learning process and overall university education.*

Keywords: *information literacy phenomenon and concept, teachers' and librarians' attitudes, university education.*

Vilhelmina Vaičiūnienė, Mykolas Romeris universiteto Humanitarinių mokslų instituto Užsienio kalbų katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: informacinis raštingumas, inovatyvus užsienio kalbų mokymas, aukštojo mokslo studijos.

Vilhelmina Vaičiūnienė, Mykolas Romeris University, Institute of Humanities, Department of Foreign Languages, Associate Professor. Research interests: information literacy, innovative foreign language teaching, learning in higher education.